

10
ber

I

5

CV^o 35

Zur Bibliothek des Königs Carl Augustus
Mithras in Leipzig.

DEI GRATIA
GUILIELMVS NERVIVS
DUX SAXONIAE ELECTOR PALATINVS
SAXONIAE ELECTORIS PALATINVS
SAXONIAE ELECTORIS PALATINVS
SAXONIAE ELECTORIS PALATINVS
SAXONIAE ELECTORIS PALATINVS

CONTROVERSIAE
DE
PROCESSIONE
SPIRITVS SANCTI

AD
SACRA PENTECOSTES
RITE CELEBRANDA
IN ACADEMIA IENENSI
INSTITVTA NARRATIO TERTIA.

LITTERIS IO. FRID. RITTERI

DEI GRATIA
GVILIELMVS HENRICVS,

DVX SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGARIAE ET GVESTPHALIAE, LANDGRAVIVS THV-
RINGIAE, MARCHIO MISNIAE, PRINCEPS COMES
HENNEBERGIAE, COMES MARCAE ET RAVENSBER-
GAE, SAYNAE ITEM ET WITTGENSTEINI,
DYNASTA RAVENSTEINI,

RECTOR ACADEMIAE IENENSIS
MAGNIFICENTISSIMVS

SPIRITVS SANCTI GRATIAM

PRECATVR

C I V I B V S.

IN historia controuersia de processione spiritus san-
cti peruenimus vsque ad seculum IX. atque enar-
rare coepimus, quæ tempore isto hac in causa
peracta sint: concilium quippe Aquisgranense v.
anno DCCCIX. institutum atque in isto de processio-
ne spiritus sancti: num hæc vti a patre; ita etiam a
filio fiat? disputatum fuisse: Carolum magnum con-
trouersia huius definiendæ causâ legatos romam mi-
sisse ad Leonem III. vt ab eo peterent, vellet, quod
symbolo additum fuerit, *filioque*, publica auctoritate
confirmare: pontificem hunc minus probasse illud ad-
ditamentum. Quibus expositis, pro ordinis atque ad-
curatæ narrationis indole nunc commemoranda sunt,
quæ eodem tempore in disceptatione hac contigerunt et
ab vtraque parte peracta pariter ac proposita sunt. Prin-
ceps eorum caput constituunt certamina, quæ inter
PHOTIVM, * patriarcham Constantinopolitanum, &
Nico-

* Ortum suum habuit ex gente inde anno christi DCCCLVII.
nobilissima ac primum maximis ecclesiasticis admotus fuit. Quum
negotii aulicis ac ciuilibus: de ad ordinem laicorum pertineret,

Nicolaum I. præfulem romanum exorta sunt ac societatem inter vtramque ecclesiam, græcam et romanam, dissoluerunt. Quemadmodum enim Photius maximarum turbarum in cœtibus christianis materiam suppeditauit; ita quoque effecit, vt contentio de processione spiritus sancti et longior et vehementior fieret, ac primus exstitit, qui latinos ea de causâ aperte hæreseos adcusaret, quoniam docerent, spiritum sanctum etiam a filio procedere. Fecit id in *epistola* celebrata

A 2

bra.

traditum ipsi est munus episcopi ac patriarchæ Constantinopolitani, quod romane ecclesiæ defensores ei quidem exprobrant, ac si haud legitima ratione ad dignitatem hanc peruenerit; exemplis tamen Tarasii, Nicephori, Nectarii, Georgii Cyprii et Georgii Scholarii, patriarcharum Constantinopolitanorum: item Cypriani Carthaginiensis, Ambrosii Mediolanensis atque aliorum defenditur. Sede patriarchali bis pulsus est, anno DCCCLXVII. a Basilio Macedone, et anno DCCCLXXXVI. a Leone sapiente, Basilio filio, atque exsul obiit in monasterio Armeniacorum Bordi dicto circa annum DCCCXCI. Varia ingenii monumenta reliquit: *bibliothecam*, egregium opus historiciæ librorum critica: *epistolas*: libros aduersus recentis Manicheos; siue Paulicianos: item *nomocanonem*, quo legum imperialium corporis Iustiniani et canonum ecclesiasticorum harmoniam per titulos quatuordecim digestam exponit: *Ampilochio*; siue responsiones ad

quæstiones et dubia ab Ampilochio, Cyzici metropolita, proposita, atque alia. Post historicos Byzantinos commentati de eo sunt ANDREAS SCHOTTVS *presat. ad eius bibliothecam*: LVDOVIC. MAIMBURGIVS in *bibliothec. schismat. grecorum libr. I. LVDOV. ELIAS DV PIN* in *bibliothecæ des auteurs ecclesiastiqu. rom. VII. p. 80. sqq.* ROBERTVS CREYGHTONVS *prolegomen. ad Sylvestri Squyobuli historiam synodi Florentinae*: MARTINVS HANCKIUS de *Byzantinæ. verum scriptorib. part. I. cap. 18. p. 269.* GVIL. CAVEVS *hystor. litter. scriptor. ecclesiast. p. 463.* IO. ALB. FABRICIUS *biblioth. græc. libr. v. cap. 33. volum. XI. p. 369. sqq.* Recte de eo iudicat IACOB. BASNAGIUS: *fuit vir sui seculi doctissimus: omnium liberalium artium et disciplinarum studio cognitioneque tantopere claruit, ut cui sui facile princeps haberetur: immo et cum veteribus iam posset componi, in obseruat. ad Canisii lectio. antiqu. tom. II. part. 2. p. 375.*

bratissima, *encyclica* * illa aduersus Nicolaum I. pontificem romanum et latinos, missa ad episcopos per orientem, atque inter varios errores, quibus romanam ecclesiam implicitam esse, pronuntiat, doctrinam quoque de processione spiritus sancti a filio retulit, id quod vt clarius pateat, ipsa illius verba, quamuis latine tantum ex versione FEDERICI METII, ** recensere, non ab re erit: *praeter absurditates*, inquit, *quas supra recensuimus, sacrum etiam et sanctum Symbolum, quod ab omnibus synodicis et œcumenicis calculis irrefragabilem vim habet et auctoritatem, spuris et falsis quibusdam disceptationibus et alienis rationibus et audacis quodam excessu aduletere, non dubitarunt. O mali demonis artes! spiritum sanctum non ex patre solum; sed etiam ex filio procedere, nouiter docentes. Quis vnquam talem vocem ab iis, qui alias impie sunt loquuti, prolatam audiuit? Quisnam obliquus serpens eorum cordibus hoc instillauit et miecit? Quis omnino eorum, qui in christianos agunt, ferre posset, in sancta trinitate duo introducta principia et causas, filii quidem et spiritus sancti patrem causam asserendo; spiritus vero sancti iterum filium esse causam et item in duos deitatis fontes vnitatem dei diuidendo?* Hæcque est epistola, quam scriptis integris impugnarunt AENEAS Parisiensis, *** RATRAMNVS, monachus Corbeienfis, * et cuius commen-

tatio

* Epistola Photii ex codice Bodleiano descripta et cum RICHARDI MONTACVTII versione et notis ornata in lucem prodierunt Londin. anno MDCLI. Inter illas *encyclica* est secunda.

** Ex eadem versione epistolam hanc latine exhibet CAESAR BARONIVS *annalib. ad ann. christi. DCCCLXIII. num. 33.*

*** *libro aduersus graecos, qui ex-*

stat in LVCAE DACHERII *spicilegio tom. I. p. 113. edit. Paris. ann. MDCCXXIII.*

* cuius libri quatuor contra graecorum opposita romanam ecclesiam infamantium itidem in DACHERII *spicilegio tom. I. p. 63. existant. Quae Photius latinis obiecerat, singula repellere instituit; ita tamen, vt non Photii; sed graecorum imperatorum, Michaelis et*

tatio intercidit, ODO *Bellouacensis*, * postquam id Nicolaus I. desiderauerat atque anno DCCCLXVII. per litteras Galliarum episcopos hortatus fuerat, vt græcis, romanæ ecclesiæ aduersariis, se opponerent. Auctor rei huius est FLODOARDVS, ** presbyter et canonicus ecclesiæ Remensis, seculo decimo clarus, ac de papa illo, Nicolao I. hæcce refert: *sed et alteram epistolam eidem, Hincmaro quippe, et ceteris archiepiscopis et episcopis in regno Caroli constitutis transmissi: innotescens, præfatos græcorum imperatores; sed et orientales episcopos calumniari sanctam romanam ecclesiam: immo omnem ecclesiam, quæ latina vtiur lingua, quia ieiunamus in sabbatis: quod spiritum sanctum ex patre filioque procedere, dicimus, cetera.*

Præter epistolam encyclicam PHOTIVS alios libros

A 3

com-

Basilii, suorum aduersariorum, mentionem faciat ac principio doctorum librorum dicat: *opposita, quibus Michael et Basilius græcorum imperatores romanam ecclesiam inflamare, conantur, vel falsa; vel heretica; vel superstitiosa; vel irreligiosa fore, cognoscuntur.* Ex his verbis colligit MICHAEL LEQVIEN, memoratos imperatores decretum quoddam aduersus latinorum doctrinam de processione spiritus sancti a patre filioque clericorum cælibatum: ieiunium sabbati atque alia disciplinæ capita iuris publici fecisse, cuius nulla memoria apud græcos superfit ac solus RATRAMNVS in confutatione illius testis sit locuples, in *dissertationibus Damasenicis*, quas Damaseni operibus Patris anno MDCCXII. editis præmisit, eaque prima §. XIX. p. 10. Quæ

si admitramus, dicendum est, quod RATRAMNVS non tam Photio; quam memoratis imperatoribus obuiam iuerit.

* Refert hoc LVD. EL. DV PIN in *bibliothec. des auteurs ecclesiastiqu. tom. VII. p. 109.* ac simul vtrumque librum AENEAE et RATRAMNI recenset; alii tamen dubitant, ODNEM ipsum operas suas ad græcos, speciatimque Photium, confutandos adhibuisse, ac credibile esse, sibi persuadent, quod rogauerit RATRAMNVM, vt negotium hoc expediendum in se susciperet, qua de re legendus est CASIMIRVS OVDINVS *commentar. de scriptorib. ecclesiastic. tom. II. p. 136.*

** *hystor. Remensis ecclesie libr. III. cap. 17. in maxim. biblioth. patrum Lugdun. tom. XVII. p. 567.*

composuit aduersus latinorum sententiam de processione spiritus sancti, quos LEO ALLATIVS * recenset ac simul aliis persuadere vult, istos non a Photio; sed ab alio latinæ ecclesiæ hoste profectos atque ex eiusdem Photii *epistola encyclica* depromtos esse; ita tamen, vt de eo, cuius inscriptio est: *περὶ τῆς τῷ ἁγίῳ πνεύματος μυσταγωγίας*, quemue *tractatum sane luculentissimum de processione spiritus sancti* adpellat, tantum dubitet, num iste Photio; an Metrophani, episcopo Smyrnenſi, sit tribuendus. Sed quum libri isti nihil in se continent, quod a Photii ingenio sententiisque sit alienum, atque in suis argumentis adcurate cum epistolis atque aliis lucubrationibus illius conueniunt, non sine causa alii arbitrantur, Photium omnino eorum esse auctorem. Idem adfirmandum est speciatim de eiusdem dissertatione *aduersus latinos de processione spiritus sancti*: κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς ῥώμης, ὅτι ἐκ πατρὸς μόνου ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἄχι καὶ ἐκ τῷ υἱῷ. ** de qua LEO ALLATIVS *** itidem quidem iudicat, istam non esse monumentum Photii; sed *assumenta et vere βαρτολογήματα recentiorum schismaticorum*; cui tamen non minus et alii contradicunt ac per rationes non leuiore credunt, Photium dissertationem hanc scripsisse. Quæ in ista traduntur contra processionem spiritus sancti a filio, ad ea refutanda se contulit IO. BECCVS; siue VECCVS, ex magnæ ecclesiæ chartophylace patriarcha Constantinopolitanus, ab anno MCCLXXIV. primum Photii adſecta: postea latinis addiſtus. Inter scripta, quibus doctrinas ecclesiæ romanæ siue tueri; siue cum græ-

CO-

* de ecclesie occidentalis et orientalis perpetua consensione libr. II. cap. 6. p. 575.

** Exstat hæc commentatio in EUTHYMII ZIGABENI panoplia dogmatica orthodoxæ fidei, quæ græ-

ce Tergobyſti in Walachia anno MDCCX. lucem vidit; in latinis autem versionibus omiſſa est.

*** in Hottingero fraudis et imposturæ manifestæ conuictio. p. 417. lq.

eorum dogmatibus conciliare, admissus est omni studio, locum quoque suum habet: *περὶ τῆς ἐνώσεως καὶ εἰρήνης τῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης ἐκκλησιῶν, de unione ecclesiarum veteris et noue Romæ liber, Photio oppositus.**

Quum in caussa Photiana varia synodi Constanti-
nopolitane celebratae sint, in ea, quae anno post natum christum **DCCCLXXIX.** in aede sanctae Sophiae, praesentibus **CCCLXXXIII.** episcopis et in his praesulis romani Iohannis VIII legatis, iussu imperatoris Basili instituta est et ab omnibus fere graecis *oecumenica octaua* adpellatur, graeci iterum haud obscure declararunt, quam alieni essentia latinorum sententia, quod spiritus a patre et filio procedat. *Actione* enim v. i. die martii x. ipse imperator cum suis filiis augustis adfuit ac postquam patres concilii hortatus fuerat, vt fidei symbolum, idque Nicenae ac reliquis sanctis et oecumenicis synodis consentaneum eederent, hi symbolum Nicenum, prout in synodo secunda oecumenica erat explicatum ac confirmatum, produxerunt ac decretum de antiqua fidei illa formula pura custodienda ac seruanda fecerunt, hunc in modum: *hanc, ex maioribus ad nostra vsque tempora descendentem, tam mente; quam lingua et amplectimur et omnibus alta voce ubique annuntiamus, nihil auferentes, nihil addentes, nihil mutantes, nihil adulterantes: ideoque si quis spiritus uerbis; vel additionibus; aut subtractionibus, sanctae illius et venerabilis definitiois antiquitatem adulterare, audax tentauerit, si sit in sacro ordine constitutus, omnimode depositioni subiiciatur; si autem laicus, anathemati submitatur.* Quid per decreti huius uerba: *nihil addentes, nihil mutantes, nihil adulterantes,* concilii huius patres intellexerint, haud aperte quidem indicarunt, vt suam modestiam erga romanum pontificem monstrarent;

* Exhibet scriptum hoc cum in *græcia orthodoxa tom. i. p. 62.* versione latina LEO ALLATIUS.

rent; minus tamen difficile est, mentem eorum capere atque intelligere, verba ista spectare ad processionem spiritus sancti atque additamentum *filioque*. Rejecerunt illud et cum isto simul ipsam latinorum doctrinam, quam Photius eiusque adseclæ neutiquam adprobendam esse, existimabant. Fallitur omnino LEO ALLATIVS, * quando solum additamentum; non autem latinorum sententiam ipsam de spiritus sancti processione, in synodo ista damnatum fuisse, arbitratur. **

Quemadmodum autem in hac synodo dissensiones, quæ adhuc inter utramque ecclesiam, græcam et latinam, fuerunt, sublata: cuncta, quæ cum Nicolaus I. et Hadrianus II. pontifices romani, item Ignatius, patriarcha Constantinopolitanus aduersus Photium eiusque adseclæ; tum ipse Photius atque alii græci contra ecclesiam romanam huiusque præfules egerant, rescissa atque abrogata: utriusque sedis, Constantinopolitanae pariter ac romanae, iura et priuilegia confirmata atque

* de octava synodo cap. XI.

** Integra acta concilii huius græce et latine edidit ex Vaticano codice IO. HARDVINVS *rom. VI. concil. p. 214. lqq.* Excerpta eorum ex IOANNIS BECCI; siue VECCI, patriarchæ Constantinopolitani, λόγος de pace ecclesiae exhibet GVILIELM. BEVEREGIVS *synodici tom. II. p. 273.* atque ex his et aliis, quæ se euoluissè, testatur, GVILIELM. CAVEVS *historia literaria scriptorum ecclesiasticor. p. 488. lq.* historiam synodi huius recenset. De ista sinistre iudicant atque aliis persuadere volunt, acta eius a Photio corrupta atque interpolata esse, CAESAR BARONIVS *annalib. ad ann. christ. DCCCLXXIX. num. 6. lqq.* LEO

ALLATIVS in libro de octava synodo Photiana, edito Romæ anno MDCLXII. NATALIS ALEXANDER *histor. eccles. secul. IX. dissert. IV. §. 27. p. 269.* ANTONIVS PAGI in *critic. in annales Baronii tom. III. p. 726.* FRANCISCVS PAGI in *breuiario pontific. romanor. tom. II. p. 152. lq.* atque alii ecclesiae romanae defensores, id quod haud mirum est. Quæ enim in hac synodo peracta ac decreta sunt, auctoritati dignitatisque, quam episcopi romani sibi vindicant, parum fauent. Varia iudicia græcorum atque ac latinorum de ista collegit MARTINVS HANCKIVS de *Byzantinorum rerum scriptoribus græcis, part. I. cap. 18. p. 379. lqq.*

que animi Ioannis VIII. tum præfulis romani, ac Photii, restituta amicitia, inter se coniuncti sunt; * ita iam nominatus Ioannes VIII. scripsit epistolam ** ad Photium de additamento symboli *filioque*. In ista dolet, impios quosdam inimicitia inter utramque ecclesiam femina sparsisse, ac testatur, se sanctum symbolum, prout ab initio sit traditum, inuiolatum conseruasse: nihil addidisse; nec quidquam detraxisse: immo se eos, qui propria insania ducti, hoc primum facere, ausi sint, tamquam in verbum diuinum iniuriosos: theologia christi, apostolorum ac reliquorum patrum euerfores condemnare: παραβάτας τῶν ἁγίων λόγων κεινομεν καὶ μεταποίησας τῆς θεολογίας τῆ δεσποτικῆς χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, sunt verba græca, atque adduntur: *et hac de causa rationi congruum nobis visum est, ne violenter aliquis cogatur a nobis, additionem illam omittere, quam symbolo adiectam nouerit; sed potius mansuetudine et prudentia parare illos, paulatim admonentes, ut a blasphemiam recedant: ἀποσῆναι τῆς βλασφημίας.*

Epistola hæc in historia controuersia de processione spiritus sancti maxime memorabilis est. Quum latinorum causæ aduersus græcos parum faueat, mirum non est, quod romanæ ecclesiæ addicti omnes operas ad auctoritatem illius infringendam adhibeant. Existimant isti atque alii persuadere volunt, Ioannem VIII. pontificem romanum litteras illas haud scripsisse; sed a Photio, qui omnes falso ac mendaciorum auctores sua libidine superauerit, eas esse confictas, quoniam

B con-

* vid. FRIDERICVM SPANHEMIVM *hiflor. ecclesiast. secul. IX. tom. I. oper. p. 1390.* GERH. IO. VOSIVM *dissertat. III. de tribus symbolis. §. XXXVI. tom. VI. oper. p. 531.* et GVIL. CAUEVM *hiflor. literar. scriptorum ecclesiastic. p. 488.*

** Exstat epistola hæc in GVI-

LIELM. BEVEREGII *Synodic. siue pandectar. canonum apostolorum et conciliorum ab ecclesia græca receptorum, tom. II. p. 306.* et legitur quoque apud illos, qui integra acta; aut excerpta ex illis synodi huius exhibent.

constet, quod omnes latini doctores sententiam de processione spiritus sancti ex patre filioque confirmarint, hocque Ioanni VIII. haud ignotum fuerit: quod ipse Ioannes hic communem latinorum doctrinam adprobarit; nec alienus exstiterit ab additamento: *filioque*: quod Photius in epistola sua ad archiepiscopum Aquileiensem harum litterarum nullam fecerit mentionem: quod Ioannes VIII. auditis, quæ legati eius in Photii gratiam Constantinopoli transegerint ac quomodo litteræ eius corruptæ, cuncta resciderit, quæ tum essent gesta. Quas et alias rationes CAESAR BARONIVS,* LEO ALLATIVS,** NATALIS ALEXANDER*** MICHAEL LEQVIEN* recensent; simul tamen uti in omni Photiana historia; ita etiam in hac illius parte nimia partium studia suumque odium erga Photium produnt. Quidquid pro sua causâ Photius: quidquid in fauorem illius; aut synodi octauæ Photianæ Constantinopolitani patres: quidquid ALEXIVS ARISTENVS, ZONAKAS, BALSAMO, NILVS Rhodimetropolitæ, NILVS *Theſſalonicenſis*, MACARIVS *Ancyranus* et alii plures dicunt, pontificis audiunt *nugæ, stultitia, mendacia, monstra, insanientium voces*. Ipsum Photium criminantur, fuisse nebulonem: ad omnem fraudem compositum, a quo nunc acta synodi octauæ Photianæ corrupta atque interpolata; nunc epistolas Ioanni VIII. suppositas fuisse. Sed quis credat, Photium tot falsi crimina admisisse eaque in publica luce: præsentibus pontificis romani legatis: superſite ipso Ioanne VIII. contra fidem tabularii romani et actorum Constantinopolitanorum? quum in ipso oriente a Niceta, Styliano, Metrophane atque innumeris factionis Ignatianæ viris diligentissime observaretur. Sane haud indigebat fraudibus illis, quarum aduſant eum pontifici. Quam inter commenta eius referunt, epistola Ioannis VIII. fidem codicum ac scriptorum præ se fert; nec quidquam in se continet, quod illius auctoritatem reddat suspectam. Quando enim reputamus, Ioannem hunc omni studio id egisse, ut Photium atque alios græcos ad suas partes traheret hacque ratione feliciter ad suam metam, præcipue propter Bulgaros, perueniret,

* *annalibus ad ann. christ.*

DCCCLXXIX. num. 54. 199.

** *de octaua synodo Photiana.*

*** *hiſtor. ecclef. ſecul. ix. cap. i. artic. II. p. 20.*

* *Damaſcenicar. diſſertationum*

prima ſ. XXI. XXII. p. II. ſq. adde

FRANC. BERNARDVM MARI-

AM DE RVBEIS in monumentis

eccleſiæ Aquileienſis commentario il-

luſtratis, p. 449.

ret, facile fieri potuit, vt ad Photium scriberet ac fortasse simularer, se ab additamento symboli *filioque* abhorrere.

Paulo ante mentionem fecimus epistolæ, a Photio ad archiepiscopum Aquileiensem scriptæ, quæ quum itidem ad hanc controuersiam pertineat, nuac ista vberius est enarranda. Latine ex versione FEDERICI METHI recenset istam CAESAR BARONIVS; * græce autem primus FRANCISCVS COMBEFISIVS ** eam edidit atque adnotationibus illustrauit. Inscriptio eius generatim tantum indicat, datam illam esse ad *archiepiscopum Aquileiæ*; sed quis ille fuerit? quale eius nomen? id non certum atque exploratum est. Sunt, qui existimant, ex inscriptione ista colligi posse, non Aquileiensem præfulem; sed Gradensem quemdam archiepiscopum intelligendum esse, id quod vt alii haud adprobant; ita in his FRANCISCVS BERNARDVS MARIA DE RVBEIS *** obseruat, inscriptionem huius epistolæ optime Valperto Aquileiensi conuenire, quia fuerit *Aquileiæ ac Venetiarum*; * seu *Venetiae continentis et mediterraneæ archiepiscopus*. In ipsa epistola Photius cum ex scriptura sacra; tum ex antiquitate ecclesiastica probare instituit, spiritum sanctum tantum a patre, non simul a filio, procedere ac vehementer in latinos, secus sentientes, inuehitur. Antequam istam scripsit, archiepiscopus Aquileiensis literas ad Photium dederat ac quemdam miserat legatum, vt ex principio eius luculenter patet; quod autem ipsi græcorum sententiæ de processione spiritus sancti fuerit addictus, huius rei nullum adparet indicium. CAESAR BARONIVS ** quidem id existimare, videtur, quum de eo dicit: *iste non solum ab ecclesia romana auersus; sed omni-*

B 2
bus

* *annalibus ad ann. christ. DCCCLXXXIII. num. 5.*

** in *authario nouissimo bibliothec. græcor. patrum tom. I. p. 527.* Quum non reperiantur litteræ hæ in PHOTII *epistolis* a RICHARDO MONTACVTIO editis ac supra iam a nobis memoratis, FRANCISCVS COMBEFISIVS istas iuris publici fecit ac FEDERICI METHI versionem latinam, in quibusdam locis emendatam, adiecit, vt ipsemet in *adnotation. p. 545.* refert.

*** in *monumentis ecclesie Aquileiensis commentario historico-theologico-critico illustratis, quæ Argentini. anno MDCCXL. fol. prodierunt, p. 448.*

* in latina versione apud BARONIVM dicitur *archiepiscopus Aquileiæ, videlicet Venetiarum*; in græco autem textu apud COMBEFISIVM vox *Venetiarum* omissa et solius *Aquileiæ* mentio facta est.

** *dict. loc.*

bus ecclesiis occidentis, latinis inquam omnibus, contrarius: schismaticis græcis inherens, audacissime impugnabat latinorum stabilitam per secula multa sententiam de processione spiritus sancti, atque addit: quod vero solus ista conatus inter latinos inueniretur, a Photio per legationem ac litteras implorat auxilium, ni-
 vtrum vt ab ipso epistola redderetur contra latinos. Sed non sine causa FRANCISCVS COMBESISIVS * monet: non satis videtur, haberi ex hac epistola, Photii quippe, Aquileiensem archiepiscopum in hoc ipsius errore fuisse de processione spiritus sancti a solo patre: nihil certe Photius eiusmodi indicat; sed in eum trahere sudet ipsa hac epistola; quamvis haud neget, archiepiscopum Aquileiensem fuisse schismaticum atque eo nomine a Photio, itidem schismatico, amatum. Immo ante nominatus FRANCISCVS BERNARDVS MARIA DE RVBEIS** photomanensium studiis, Photium multis variisque conuiciis confelandi, non dubitat, eum *vaserrimum sacrosorem virumque dolè et astutia plenum* adpellare, atque in hac quoque causa fraudis cuiusdam adcfare; ita vt aliis persuadere conetur, quod ab eo sint conficta, quæ in sæpe memorata epistola de archiepiscopo Aquileiensi eiusque legatione legantur.

Hæc sunt præcipua capita certaminis de processione spiritus sancti ex historia Photiana. Enarratis his, peruenimus ad ea, quæ in primis scripto hæc postulat. Illuxit per gratiam dei dies ille lætus ac festus, quo in templis oracula diuina adnuntiantur nosque ex illis percipimus, quod spiritus sanctus, procedens ex patre filioque, largiori suæ maiestatis munere super legatos diuinos venerit eosque extra ordinem egregiis ornauerit donis: quod et nos ab eo summa et cælestia beneficia debeamus expectare, vbi per prauitatem mentis gratiæ diuinæ haud repugnamus. * Vt igitur occasione hac, vobis consulendi, a deo ipso oblata rite vtamini, CIVES! vt tempus hoc non prauæ voluntatis cupiditatibus; sed piis exercitationibus consecretis: vt de spiritus sanctissimi muneribus impetrandis ac conservandis sitis solliciti: vtque etiam erga eos, qui apud nos ministri sunt iesu christi ac voluntatem diuinam interpretantur, liberalem animum significetis, vos magnopere hortamur. Qui spiritum sanctum admittit, recte sibi prospicit: qui ei dedit animum suum, vt in isto habitat, ille summa fruitur felicitate. P. P. primo die pentecostes anno reparatae gratiæ diuinæ M. DCC. XLI.

* auctar. nouissim. tom. 1. p. 545.

** dicto libro, p. 449.

01 A 65 38

ULB Halle
002 933 470

3

5b.

9

DEI GRATIA
GUILIELMVS NERVIVS
DUX SAXONIAE ET ELECTOR
SAXONIAE ET ARCHIEPISCOPVS
MAGNVS SACCARVIVS
HABSBVRGICVS

CONTROVERSIAE
DE
PROCESSIONE
SPIRITVS SANCTI

AD
SACRA PENTECOSTES
RITE CELEBRANDA
IN ACADEMIA IENENSI
INSTITVTA NARRATIO TERTIA.

LITTERIS IO. FRID. RITTERI